

szó, akik életüknek csak igen kis részében, vagy már egyáltalán nem éltek a kommunista Jugoszláviában. Cikkünk nem foglalkozik a kérdés gazdasági, vagy az egyéni boldogulás kérdéseivel, mivel ezek eltorzítanak azt a pusztán politikai képet, amit fel kívánunk rajzolni.

Módszerünkül a kérdőíves felmérést választottuk, amelyet minden egyes utódállam nyelvére lefordítottunk, és eljuttattunk a társadalomtudományos felsőoktatásban dolgozó tanárokhoz, és az ott tanuló diáksághoz. A kérdőív attitűdöket, értékszemléletet, és politikai önmeghatározást vizsgáló kérdésekből állt. A válaszadásra mindenkinek 45 perc állt a rendelkezésére.

A felmérés elvégzése előtt a következő hipotézisekkel éltünk:

– Mivel a 20. század elején az első Jugoszláv állam (Szerb, Horvát, és Szlovén Királyság) megszületésében Szerbia játszotta a döntő szerepet, és éppen a szerb kormány volt az, ami a leginkább ellenezte a független nemzetállamok létrejöttét, azt feltételeztük, hogy Jugoszlávia reputációja Szerbiában lesz a legmagasabb. Ezzel párhuzamosan természetesen azt gondoltuk, hogy a volt föderációval legkevésbé rokonszenvező államok a mindig is leginkább Jugoszlávia-ellenes Koszovó, és Horvátország lesznek.

– Jugoszláviában a II. világháború után nem volt demokrácia. Az autoritárius rendszerek ugyanakkor nyújtanak valamiféle stabilitást, és biztonságérzetet, ezért azt gondoltuk, hogy azok, akik hajlanak az autoritárius ideológia elfogadására, pozitívan fognak vélekedni a volt Jugoszláv föderációról is.

– Mivel Jugoszlávia széthullása idején a megkérdezettek még gyermekek voltak, Jugoszláviáról csak mások elmondásai alapján lehet élményük. Ezért a Jugoszláviához való kedvező hozzáállásuk abból fakadhat, hogy a nekik információt nyújtók stabil, megbízható, sőt akár „dicső” ál-lamként emlékezhetnek Jugoszláviára.

– Mivel Tito Jugoszláviája kommunista ország volt, és a kommunizmus egy baloldali ideológia, úgy véltük, hogy a mai baloldali érzelmű fiatalok pozitív Jugoszlávia képpel rendelkezhetnek.

– Az előző hipotézissel összefüggésben, és abból következően azt is gondoltuk, hogy a gazdasági egyenlőség elve is pozitív Jugoszlávia képet eredményez a baloldaliak körében.

Az eredmények megmutatták, hogy első felvetésünk helyes volt abból a szempontból, hogy az említett két utódállamban megkérdezettek viseltetnek a legkedvezőtlenebb véleménnyel a volt Jugoszláviáról. Ugyanakkor az is kiderült, hogy az összes utódállamot tekintve a Jugoszláviával kapcsolatos attitűd összességében pozitívnak bizonyult, bár meglepő módon Szerbia csak kevéssel került a normatív közép fölé, ami azt jelenti, hogy esetében az első hipotézis megdőlt. Így elmondható, hogy első hipotézisünk csak részben igazolódott be.

Második hipotézisünket ugyan igazolják az eredmények, de ez akár az emberek biztonság utáni alapvető vágyával is magyarázható.

Harmadik hipotézisünket csak a Macedón minta igazolja. Az eredményekből kitűnik, hogy azok, akik pozitívan gondolnak Jugoszláviára, nem a múlt értékei iránt érzett vonzalmuk, hanem sokkal inkább modernista alapon teszik ezt.

Negyedik és ötödik feltevésünket igazolja az összesített minta. A baloldali érzelműek valóban pozitívabban Jugoszlávia képpel rendelkeznek, mint a konzervatív értékrendet vallók, és valóban szimpatizálnak az egalista gazdaságfilozófiával.

Összességében elmondhatjuk, hogy hipotéziseink csak bizonyos, adott környezetben találtak támogatásra, de soha nem az összesben egyszerre. Ennek ellenére egyértelműen látszik, hogy a pozitív Jugoszlávia kép erősebb, mint a negatív. Persze ez egyáltalán nem azt jelenti – mint ahogyan ez a kérdőív értékeléséből ki is derült – hogy a megkérdezettek többsége szeretné, ha Jugoszlávia újra létrejönne. Mindebből pedig levonhatjuk a következtetést, hogy Jugoszlávia nem ugyanazt jelentette mindenhol, mindenki számára, és ezért a különböző utódállamokban élő fiatalok számára sem ugyanazt jelenti. Mégis, maga a tény, hogy azok a fiatalok, akik valójában már nem éltek meg, hogy milyen Jugoszlávia részének lennie, többségében pozitív Jugoszlávia képpel rendelkeznek, azt mutatja, hogy érdemes lenne elgondolkodni azon, hogy milyen okok játszottak szerepet abban, hogy ez az egyesülés ilyen hosszú időn keresztül életképes volt, és nem csak azt vizsgálni, miért hullott szét.

Juhász Gergely Ákos

Egy lappangó vallási konfliktus: súrlódások a görög katolikusok és az ortodoxok között Romániában

Orlich, Ileana Alexandra: Understanding Latent Religious Conflict: The Case of Frictions Between the Greek Catholic and Orthodox Churches in Romania = East European Quarterly, 2009. január, XLII. évfolyam, 4. szám, 405-417. p.

Az elmúlt körülbelül két évtizedben Románia demokratikus fejlődésen ment keresztül, és erőfeszítéseket tett kisebbségei vallási szabadságának biztosítására. Az Egyesült Államok külügyminisztériumának részeként működő Bureau of Democracy, Human Rights and Labor 2007-es, a vallásszabadságról szóló felmérése ennek ellenére azt mutatta, hogy a román

állam nem tett elégséges erőfeszítéseket a görög katolikus és az ortodox egyház közötti feszültségek enyhítésére. Az időnként elszigetelt, erőszakos összeütközésekkel fajúló elkeseredett viták, az egyházi méltóságok körében elharapózó ellenségeskedés és az intézmények szintjén mutatkozó démonizáló retorika ellenére, nem tette meg a kellő lépéseket a két vallási csoport konfliktusának feloldására.

Mindkét fél szempontjait archív iratokon, könyveken, cikkeken és interjúkon keresztül tanulmányozva, Orlich írásában a konfliktus mélyére ás, és a jobb megértést célozva összegzi a jelenlegi helyzetet, majd lehetséges megoldásokat ajánl. Tanulmányát rövid történeti áttekintéssel kezdi. Ezt követi a romániai ortodox egyház, majd a görög katolikus egyház bemutatása.

Az írás utolsó fejezete a konfliktus kibontakozásáról szól. Orlich a két vallási csoport közötti feszültségeket a kommunista időszakig vezeti vissza, melynek negyven éve alatt az ortodox egyház sikeresen alkalmazkodott a történelmi körülményekhez. A kommunista hatalom szemében könnyen kezelhető intézménynek bizonyult, és – elnyomottsága és kirekesztettsége ellenére – élt az időről-időre felmerülő kedvező lehetőségekkel. Orlich úgy látja, a kommunista uralom 1989-es bukása a görög katolikus egyházat kusza viszonyok között érte, míg az ortodox egyház helyzete erős maradt, szemmel láthatóan a kommunista hatalommal való negyvenévi együttműködés után sem kellett tartania hivatalos számonkéréstől. A román lakosság továbbra is megbízott az ortodox egyházban, hitelességét nem kérdőjelezte meg.

Az 1989 utáni kormány, elődjéhez hasonlóan és a hagyományokhoz hűen, minden egyháztól engedelmességet követelt meg az államban és a társadalomban betöltött komoly szerepért cserébe. Ennek ellenére a politikai vezetők az ortodox egyházat számos esetben előbbre helyezték a többinél. Miközben a görög katolikus egyház elkobzott vagyonának visszaadása és kárpótlása nagymértékben a felekezet az ortodoxokkal való megegyezésétől függött, a román ortodox egyház kijelentette, hogy a lakosság nagy része immár ortodox, és a kérdéses vagyon a társadalom tulajdonát képezi. Orlich tanulmányában kitér Nicolae Ceaușescu bánsági ortodox érsek kivetelt képező döntésére, aki hajlandó volt önszántából visszaszolgáltatni a görög katolikus egyháztól elvett vagyont, mély felháborodást keltve a konzervatív ortodox vezetői körökben. A katolikus egyházi javak visszaadását az ország többi részén megtiltotta az ortodox vezetés, Románia törvényei pedig nem nyilatkoztak világosan a restitúció kérdéséről.

Az Ion Iliescu által irányított új államvezetés egy ideig még ragaszkodott a nacionalista állásponhoz, és hallgatásával utat engedett a görög katolikusok démonizálásának, a velük szembeni előítéleteknek. A katolikus egyházat azzal is vádolták általános körökben, hogy szakítása a ma-

gyar katolikusokkal veszélybe sodorta a román nemzetet. Az egyház védelmére kelő görög katolikus vezetőket és értelmiségieket erős kritikák érték, amiben a román média is fontos szerepet játszott. 1996 után, Emil Constantinescu elnöksége idején, kisebb változások kezdtek kibontakozni: az állam kevésbé részrehajlóvá vált, a költségvetés egy részét a görög katolikus egyház rendelkezésére bocsátotta, és beleegyezett néhány katolikus templom újjáépítésébe. A civil lakosság viszonyulása is megváltozott a katolikus egyházhoz, több átkeresztelkedés történt. Ezek a társadalmi szinten érzékelhető fejlemények egybeestek számos román nemzetiségű személy hazatelepülésével.

Miközben Románia jelentős lépéseket tett Európa irányába, a két egyház viszálykodása tovább csökkent, de megnyugtatóan egyik fél sem zárta le magában a kérdést. A görög katolikus egyház nem kapott hivatalos bocsánatkérést az őt ért igazságtalanságokért. Orlich idézi Teoctist ortodox pátriárka nyilatkozatát, aki azt mondta a kommunista rezsimmel való együttműködésről, hogy egyháza soha nem kötött egyezséget a hatalommal, csak engedményeket tett. A szerző szerint a görög katolikus és az ortodox egyház között gyakorlatilag megszűnt a közös erőfeszítés vitájuk racionális megoldására. A 2006-os vallási törvény jogokat biztosít ugyan minden vallásnak, de kiemeli az ortodox egyház történelmi szerepének jelentőségét. Az ortodox felekezet pedig mindeközben továbbra is ellenséges szemmel méregeti a Nyugatot, kiváltképp a görög katolikus egyházat.

Orlich írását kérdésfelvetéssel zárja: bele kell-e törődnie a görög katolikus egyháznak, hogy soha nem részesül bocsánatkérésben? Az ortodox egyház részéről vajon csak véget nem érő ellenségeskedésre számíthat? A szerző véleménye szerint a romániai görög katolikusok előtt álló jövő lényege a modernizációban, új egyházi vagyon felhalmozásában, valamint hitük és a megbocsátás erényének gyakorlásában rejlik. Az egyház belső gondjaival összevetve az ortodox felekezettel folytatott vita másodlagos jelentőségű, legalábbis amíg az ortodox fél úgy nem dönt, hogy kielezi az ellenségeskedést. Az előítéletek és a tisztázatlan múltbeli sérelmek miatt a helyi szintű, kisebb feszültségek nagy valószínűséggel fennmaradnak, a görög katolikus egyháztól elvett javak kérdését pedig még sokáig fogják a bíróságokon tárgyalni.

Dézi Tímea